

The reason of this rather strange phenomenon seemed to be explained by nearly absence of sufficient food (fish and so on) on the isolated breeding grounds. On these grounds, that we call sluice-pitts, diving for food was hardly observed. All the birds now and then, but never all together, flew out of the sluice-pitts over the dike into the lake „IJsselmeer”, caught some fish there and brought it to their young ones in the sluice-pitts.

It was evident now the young ones never got food enough. Lots of them died before they were full grown. This was noticed in 1966, 1967 and 1968. Finally the production of young ones that could fly numbers here about 0.4-1 per breeding pair. This production of young is exceptionally low and only to be found in similar places in Holland. In most other places this is at least 2, and often 3 or 4. Especially on ponds or small lakes with only one breeding pair we noticed sometimes a production of 5 full grown young ones.

Litteratuur:

1. Beckmann, K. O., 1951/1964. Die Vogelwelt Schleswig-Holsteins, Aufl. 1 & 2. Wachholtzverlag, Neumünster.
2. Hanzak, J., 1952. The Great Crested Grebe, its ecology and economic significance. Act. Mus. Nat. Prague 8 b: 1-37.
3. Hofer, J., 1966. In: Bauer & Glutz von Blotzheim, Handbuch der Vögel Mitteleuropas, Bd 1: 115 (zie ook 94-118).
4. Lunau, C., 1933. Nahrungsflüge von Podiceps cristatus (L.). Orn. Monatsber. 41: 85-87.
5. Simmons, K. E. L., 1955. Studies on Great Crested Grebes. Avic. Mag. 61: 3-13.
6. Wartena, J. G. R., 1966. Natuur en landschap van Waterland tussen Amsterdam en Monnikendam. Uitg. S.B.B. Utrecht: 74, fig. 52.

De Gele kwikstaart als broedvogel

JOH. J. FRIESWIJK.

In 1967 en 1968 werden, in het kader van het landelijk broedvogelonderzoek onder auspiciën van het Contactorgaan voor Vogelstudie van de K.N.N.V., gegevens verzameld betreffende de Gele kwikstaart als broedvogel. Ruim 50 medewerkers zonden gegevens, variërend van losse waarnemingen tot complete inventarisatierapporten, die als basis hebben gediend voor dit artikel, dat als eindverslag van het Gele-kwikstaartonderzoek kan worden beschouwd.

Van de geïnventariseerde gebieden werden er 10, redelijk over ons land verdeeld, zowel in 1967 als in 1968 onderzocht. Tezamen besloegen deze een oppervlak van ca. 8830 ha. In 1967 werden ca. 148, in 1968 ca. 155 territoria in deze gebieden vastgesteld. Er is dus weinig reden om aan

te nemen dat de aantallen van de Gele kwikstaart in ons land in 1967 en 1968 aanzienlijk verschilden. Op grond van deze overeenkomst lijkt het wel verantwoord de landelijke gegevens van beide jaren gecombineerd te behandelen.

Alle onderzochte terreinen tezamen besloegen een oppervlak van ca. 58135 ha, er werden ca. 1498 territoria vastgesteld, hetgeen een gemiddelde bevolkingsdichtheid van 0,26 terr./10 ha oplevert. Ook ogenschijnlijk geschikte terreinen, waar de Gele kwikstaart niet als broedvogel werd aange troffen, zijn in het totale oppervlak begrepen. Het zal duidelijk zijn dat 50 medewerkers niet in staat zijn geweest de bijna 60.000 ha nauwkeurig te inventariseren, ook al bevinden zich onder die medewer-

kers vogelwerkgroepen, die hun gegevens onder één naam inzonden. Verscheidene medewerkers konden echter, op grond van een nauwkeurige inventarisatie van een gedeelte van een homogeen gebied, betrouwbare schattingen geven van het aantal broedparen in een terrein met groter oppervlak, dat slechts globaal werd onderzocht. Alhoewel het onmogelijk is een schatting te maken van het totale aantal paren van de Gele kwikstaart dat in ons land broedt, lijkt het niet gewaagd te veronderstellen dat een soort, die op 58135 ha (ongeveer 2% van het oppervlak van Nederland) in 1498 paren voorkomt, in ons land als geheel in meer dan 10.000 broedparen vertegenwoordigd zal zijn, zodat van een talrijke broedvogel kan worden gesproken. De Avifauna van Nederland vermeldt: vrij talrijke broedvogel. Een nauwkeuriger aantalsbepaling laten de beperkte gegevens helaas niet toe. De Gele kwikstaart komt als broedvogel voor in zeer sterk uiteenlopende biotopen, die met elkaar gemeen hebben dat zij vlak en open zijn. Akkerland, grasland, ruige terreinen en heide worden door de Gele kwikstaart bewoond.

Prof. Dr. D. M. de Vries was zo vriendelijk enige resultaten van zijn 10-ha-blokken-onderzoek ter beschikking te stellen, waaruit kwantitatieve gegevens konden worden verkregen omtrent de aanwezigheid van de Gele kwikstaart in de broedtijd in verschillende terreintypen. Zijn eenmalige opnamen uit de jaren 1963 t/m 1967 geven het volgende beeld. Van 56 heideblokken waren er 4 (7%) waarin de Gele kwikstaart in de broedtijd werd aangetroffen; van 85 graslandblokken waren er 32 (38%), van 85 akkerlandblokken 56 (66%) waarin de Gele kwikstaart voorkwam. Hieruit blijkt dat akkerland bovenaan staat wat het aanwezigheidspercentage betreft. Ook bij het landelijk onderzoek werden akkerland, grasland

(vooral hooiland) en heide als biotoop genoemd, terwijl in enkele gevallen ruige terreinen, zoals opgespoten terreinen, als biotoop werden opgegeven. Als men in enige Nederlandse vogelboeken de omschrijving van het biotoop van de Gele kwikstaart raadpleegt, krijgt men het volgende beeld: „broedt vooral veel op laag gelegen weilanden, maar ook op hoger gelegen bouwland” (Zien is kennen); „algemene broedvogel in lage landbouwstreken” (Wat vliegt daar?); „algemene broedvogel van vochtige weilanden” (Veldgids voor vogels); „vochtige weilanden met vee, moerassig land” (Prisma Vogelboek); „algemene broedvogel van vochtig wei- of bouwland” (Vogelgids). De conclusie kan luiden dat de meeste auteurs of bewerkers het biotoop van de Gele kwikstaart, op vrij willekeurige wijze, drastisch hebben ingeperkt, vooral doordat zij kennelijk het bouwland als broedbiotoop hebben onderschat.

Uit de gegevens van Prof. de Vries laten zich geen bevolkingsdichtheden (aantal territoria per eenheid van oppervlak) berekenen, aangezien bij het 10-ha-blokken-onderzoek slechts het aantal individuen wordt vastgesteld. Toch zijn in dit verband de door hem vastgestelde aantallen wel de moeite van het vermelden waard. De 560 ha heide leverden in totaal 9 Gele kwikstaarten op, hetgeen overeenkomt met 0,2 individuen per 10 ha. Het grasland (850 ha) leverde 96 exemplaren, dat is 1,1 individuen per 10 ha; het akkerland (850 ha) 211 exemplaren, oftewel 2,5 individuen per 10 ha. Op grond van deze gegevens zou men kunnen concluderen dat de Gele kwikstaart niet alleen meer in akkerland dan in grasland wordt aangetroffen, maar daar bovendien talrijker is. Geyr von Schweppenburg heeft in 1960 in het Journal für Ornithologie (101: 282) gewezen op een oecologische omschakeling, die de Gele kwikstaart in bepaalde delen

van Duitsland in de dertiger jaren heeft doorgemaakt, waarbij het akkerland werd betrokken als broedgebied. Misschien heeft in ons land iets dergelijks plaatsgevonden, waardoor de Nederlandse vogelboeken, die de Gele kwikstaart uitsluitend of overwegend plaatsen in het biotoop grasland, slechts een verouderde biotoopomschrijving hanteren.

De bevolkingsdichtheden, die de medewerkers aan het landelijk onderzoek vaststelden, verschilden sterk, waarbij grasland, akkerland en ruige terreinen elkaar echter gemiddeld niet veel ontliepen. Een aantal terreinen zullen wij hier in het kort bespreken; het is uiteraard ondoenlijk een volledig overzicht van alle gebieden te geven.

In 1967 stelde J. P. M. van der Geest op 2 ha bollenland bij Voorhout 3 territoria vast. Het bezwaar dat aan dergelijke kleine terreinen kleef, is dat de territoriumgrenzen in het algemeen niet samenvallen met de terreingrenzen, zodat berekening van de bevolkingsdichtheid te hoge waarden oplevert. In dit geval zou men komen op 1,5 terr./ha. In zijn monografie „The yellow wagtail” (Engelse gele kwikstaart) vermeldt Stuart Smith, voor zijn terrein van onderzoek bij een boerderij in Cheshire, 4 territoria op 10 acres (ruim 4 ha), hetgeen overeenkomt met 1 terr./ha. Uit deze gegevens blijkt dat de veel kleinere bevolkingsdichtheden die men i.h.a. vaststelt, niet het gevolg zijn van buitensporige eisen van de Gele kwikstaart ten aanzien van de grootte van zijn territorium.

Bevolkingsdichtheden van meer dan één territorium per 10 ha werden door verscheidene medewerkers vastgesteld, alhoewel de meeste terreinen daar aanzienlijk onder bleven, hetgeen al blijkt uit de berekende gemiddelde bevolkingsdichtheid van 0,26 terr./10 ha in alle onderzochte terreinen tezamen.

Enkele gebieden met grote bevolkingsdichtheden verdienen een aparte vermelding. In 1968 stelde J. van der Straaten op ca. 970 ha hooi- en weiland in de uiterwaarden van de Waal en de Boven-Merwede ca. 250 territoria vast, hetgeen neerkomt op 2,6 territoria per 10 ha. Eveneens in 1968 onderzocht H. Bresser de polder Nes in Waterland ten noorden van Amsterdam, waar hij op circa 29 ha grasland 8 territoria kon vaststellen, oftewel 2,8 terr./10 ha. In beide gevallen gaat het om buitendijkse gronden met een achterland dat veel minder rijk aan Gele kwikstaarten is. In 1967 inventariseerde J. P. M. van der Geest de Laakpolder, een eiland van ca. 30 ha bestaande uit vochtig grasland in het Kagermeer. Hij kon daar 5 territoria vaststellen (1,7 terr./10 ha). Hier gaat het dus om een terrein dat aan alle zijden aan water grenst. Eveneens in 1967 onderzochten A. en W. Vink ca. 70 ha in de uiterwaarden van de Waal bij Dodewaard, met als resultaat 10 territoria (1,4 terr./10 ha). Ook de uiterwaarden van de Maas in Midden-Limburg kunnen grote bevolkingsdichtheden vertonen, hetgeen blijkt uit gegevens van M. L. Barten, die in 1968 drie terreinen, van ongeveer 10 ha elk, aldaar onderzocht, hetgeen 4 à 5 territoria per 10 ha opleverde. Bevolkingsdichtheden van 3 tot 5 terr./10 ha werden door deze medewerker in de Maasuiterswaarden in de jaren 1950-1963 geregeld vastgesteld. Dergelijke grote bevolkingsdichtheden werden van slechts enkele niet-buitendijks gelegen terreinen gemeld, zodat hier geen sprake kan zijn van toevalligheden. Een verklaring voor dit verschijnsel kunnen wij niet geven; nader onderzoek is zeker gewenst.

Van vele medewerkers en hun gebieden zijn in dit verslag de namen ongenoemd gebleven. Allen die hun medewerking verleenden, ben ik zeer erkentelijk.